

Muntlige ferdigheter

Veileder for lokal plan for muntlige ferdigheter i trondheimsskolen. 1.-10. trinn

Denne veilederen skal gi tips og støtte til arbeidet med muntlige ferdigheter i fag i trondheimsskolen. Veilederen kan brukes i forbindelse med utformingen av lokale fagplaner i trondheimsskolen

Revidert 2016

Innholdsfortegnelse

1. Generelt om muntlige ferdigheter	3
1.1. Muntlige ferdigheter som grunnleggende ferdighet	3
Hva er muntlige ferdigheter?	3
Ferdighetsområder i muntlige ferdigheter.....	3
Hvordan utvikles muntlige ferdigheter?	3
Tips: hvordan jobbe med muntlige ferdigheter i alle fag?	4
Muntlige sjangere (ferdigheter i parentes)	4
Samarbeid med andre – et helhetlig læringsløp	5
Områder innenfor utvikling av muntlig kompetanse:.....	5
Lytte.....	5
Tale	6
Samtale.....	7
1.2. LK 06. Muntlige ferdigheter i fag.....	8
Naturfag.....	8
Norsk	8
Engelsk.....	8
KRLE	9
Matematikk	9
Samfunnsfag.....	9
KRØ.....	9

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

2. Lokal plan for muntlige ferdigheter.....	10
2.1. Lokal plan.....	10
2.2. Vurdering av muntlige ferdigheter.....	13
3. Eksempler på eksplisitt undervisning i muntlighet	13
Talestrategier	14
3.1. Lytte.....	14
3.2. Tale	17
3.3. Samtale.....	20
3.4. Lytte, tale samtale	22
3.5. Flerspråklige/ minoritetsspråklige. Lytte, tale samtale.....	23
«Muntligplanleggeren»	25
«Muntligplanleggeren for læreren».....	26

Muntlige ferdigheter som grunnleggende ferdigheter. 1. -10. trinn.

1. Generelt om muntlige ferdigheter

1.1. Muntlige ferdigheter som grunnleggende ferdighet

Denne planen for muntlige ferdigheter kan fungere som støtte og veileder for lokal planlegging av undervisningen i muntlige ferdigheter i fag. Planen forteller hva LK06 omtaler som muntlige ferdigheter, den gir forslag til en progresjon i arbeidet med muntlige ferdigheter, og den gir eksempler på hvordan eksplisitt opplæring i muntlige ferdigheter kan foregå. Sammen med et systematisk arbeid med lesing, skriving, regning og ikt som grunnleggende ferdigheter, bidrar arbeidet med muntlige ferdigheter også til praktiske og varierte arbeidsmåter i fagene.

Hva er muntlige ferdigheter?

Muntlige ferdigheter innebærer å skape mening gjennom å lytte, tale og samtale. Det betyr å mestre ulike språklige handlinger, og å samordne verbale og andre delferdigheter. Det betyr videre å kunne lytte til andre og gi respons og være bevisst på mottakeren når en taler selv. Muntlige ferdigheter er en forutsetning for utforskende samtaler der vi skaper og deler kunnskap med hverandre. Muntlige ferdigheter er en forutsetning for livslang læring og for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnsnivå på en reflektert og kritisk måte (Børresen m.fl., 2012).

Ferdighetsområder i muntlige ferdigheter: Arbeidet med ulike aspekter ved muntlige ferdigheter skjer i fagene. Arbeidet med å **forstå og vurdere** muntlig tekst innebærer kunne å lytte, tolke og vurdere muntlig tekst samt vise respekt for den som taler. Arbeidet med å **utforme** muntlig tekst omfatter bruk av ulike uttrykksmåter som støtte i både spontan og forberedt tale. Arbeidet med å **kommunisere** muntlig tekst omfatter det å kunne uttrykke meninger, drøfte problemstillinger og strukturere og tilpasse egen muntlig tekst til mottakere, innhold og formål. Arbeidet med å kunne **reflektere over og vurdere** muntlig tekst omfatter å lytte til, gi respons, videreutvikle innspill fra andre og fremme egne meninger i spontane og forberedte samtaler.

Hvordan utvikles muntlige ferdigheter?

Utviklingen av muntlige ferdigheter starter i tidlig småbarnsalder. Derfor må opplæringen i skolen bygge på og videreutvikle ferdighetene. Gjennom utviklingen av muntlige ferdigheter i opplæringen blir kunnskap tilegnet og formidlet i alle fag. Muntlige ferdigheter gir muligheter til

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

å gå inn i ulike roller ved å veksle mellom faglig og dagligdags kommunikasjon. Muntlige ferdigheter blir utviklet gjennom aktiv deltakelse for å kunne bli i stand til å mestre muntlige sjangre i stadig mer komplekse lytte- og talesituasjoner. Denne utviklingen er knyttet til innhold, språk og uttrykksmåter som kjennetegner de ulike fagene. På de laveste nivåene fører opplæringen fram til å kunne uttrykke egne meninger, framføre muntlige tekster, fortelle sammenhengende om opplevelser, ta ordet etter tur i en samtale, og lytte og gi respons til andre. Opplæringen på høyere nivå leder fram til å kunne ytre seg med grunngitte synspunkter, drøfte faglige spørsmål på ulike kunnskapsområder, forstå og ta hensyn til hvordan ulike uttrykksmåter påvirker budskapet, og vurdere egne ferdigheter. (Utdanningsdirektoratet 2012. [Rammeverk for grunnleggende ferdigheter](#))

Tips: hvordan jobbe med muntlige ferdigheter i alle fag?¹

- Start med målene! Hva innebærer opplæringen i muntlige ferdigheter i ditt fag?
- Lag kriterier på måloppnåelse. Hva vil det si at man har «muntlige ferdigheter»? Hva kjennetegner disse ferdighetene i mitt fag?
- Vurdering av muntlige ferdigheter. Hvordan skal vi vurdere utviklingen av muntlige ferdigheter? (egenvurdering, vurdering av medelever, vurdering uten og med karakter. Muntlig eksamen er endepunkt for opplæringen (sluttvurdering) – og pådriver for «livslang muntlighet»
- Hvordan velge tema og organisere undervisningen? Ekspisitt opplæring i muntlighet! (No hands class room, gruppearbeid, læringspartner, sokratiske samtaler, fagsamtalen)
- Integrering av muntlige ferdigheter i fagene gjennom øving i ulike talesjangrer som tilhører fagene
- Sosial kompetanse og muntlige ferdigheter. Synliggjør i undervisningen at muntlige ferdigheter også er sosial kompetanse

Muntlige sjangere (ferdigheter i parentes)

- Å fortelle (legge ut, gjenfortelle, dra sammen, fortelle historier)
- Å samtale (lytte, argumentere, diskutere, drøfte, videreutvikle samtalen, stille spørsmål, vente på tur, vurdere)
- Å presentere (foredra, vente på tur, respondere, bruke andre ressurser og virkemidler)

¹ Se også «Muntligplanleggeren», vedlegg 1 i dette dokumentet.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

Samarbeid med andre – et helhetlig læringsløp

Den lokale planen for arbeidet med muntlige ferdigheter bør trekke inn samarbeid med andre, f.eks. foreldre, barnehage og de andre trinnene i grunnskolen. Dette vil gi perspektiver i et helhetlig læringsløp. Tilrettelegging og opplæring i forhold til elever med spesielt tilrettelagt språkopplæring bør tenkes inn, og planen kan vise fram hva som tenkes gjort i forhold til tilpassingsbehov til enkeltelever.

Områder innenfor utvikling av muntlig kompetanse:

Det er glidende overganger mellom områdene for muntlig kompetanse. Oppdelingen er gjort for lettere å kunne holde orden på hva det skal jobbes med innenfor muntlige ferdigheter. Områdene er:

- Lytte (være publikum og deltaker, trekke ut relevant innhold, tolke og reflektere, være kritisk)
- Tale (fortelle om opplevelser og fagstoff, beskrive, være saklig, tydelig, kreativ, tilpasse stemme, kroppsspråk, bruke andre ressurser)
- Samtale (ta ordet, gi respons og videreføre ordet, følge opp)

Skjemaene under er formet for å vise emner og en *mulig* progresjon for arbeidet med hovedområder for muntlige ferdigheter fra 1. -10. trinn. Skjemaene skal fungere som støtte i den lokale læreplanarbeidet i fag, og kan være utgangspunkt for kriterieskjema for muntlige ferdigheter i fag. Det enkelte fag må planlegge og arbeide med muntlige ferdigheter på fagets premisser, slik at beskrivelsene i skjemaene under må settes inn i en faglig ramme (se beskrivelsene for muntlige ferdigheter i fagene, side 6 ff. under).

Lytte

Nivå	1.– 4. trinn	5.- 7. trinn	8. - 10. trinn
1-2	<ul style="list-style-type: none">• Lytter etter informasjon og argumentasjon. Skiller mellom meninger og fakta	<ul style="list-style-type: none">• Lytter etter relevant informasjon. Skiller mellom meninger og fakta	<ul style="list-style-type: none">• Lytter etter relevant informasjon. Skiller mellom meninger og fakta
3	<ul style="list-style-type: none">• Tolker muntlige tekster med konkurrerende informasjon. Skiller informerende fra argumenterende tekster	<ul style="list-style-type: none">• Tolker muntlige tekster med konkurrerende informasjon. Skiller informerende fra argumenterende tekster	<ul style="list-style-type: none">• Tolker muntlige tekster med konkurrerende informasjon. Skiller informerende fra argumenterende tekster

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

4		<ul style="list-style-type: none">Tolker komplekse tekster og reflekterer over formål og innhold	<ul style="list-style-type: none">Tolker komplekse tekster og reflekterer over formål og innhold
5			<ul style="list-style-type: none">Vurderer komplekse tekster kritisk og tar stilling til innhold og formål

Tale

Nivå	1– 4. trinn	5.- 7. trinn	8. - 10. trinn
1-2	<ul style="list-style-type: none">Kombinerer verbalspråk med andre ressurser og virkemiddel.Variere verbalspråk, og bruker digitale og andre ressurser og virkemidler.Forteller om opplevelser og faglige emner. Uttrykker og begrunner egne meninger.Beskriver faglige emner og erfaringer. Argumenterer for egne meninger.	<ul style="list-style-type: none">Kombinerer verbalspråk med andre ressurser og virkemiddel.Variere verbalspråk, og bruker digitale og andre ressurser og virkemidler.Forteller om opplevelser og faglige emner. Uttrykker og begrunner egne meninger.Beskriver faglige emner og erfaringer. Argumenterer for egne meninger.	<ul style="list-style-type: none">Kombinerer verbalspråk med andre ressurser og virkemiddel.Variere verbalspråk, og bruker digitale og andre ressurser og virkemidler.Forteller om opplevelser og faglige emner. Uttrykker og begrunner egne meninger.Beskriver faglige emner og erfaringer. Argumenterer for egne meninger.
3		<ul style="list-style-type: none">Bruker verbalspråk, og velger andre ressurser og virkemidler bevisst.Greier ut om faglige emner og prosesser. Argumenterer for egne synspunkter og tar ulike perspektiver. Bruker fagterminologi.	<ul style="list-style-type: none">Bruker verbalspråk, og velger andre ressurser og virkemidler bevisst.Greier ut om faglige emner og prosesser. Argumenterer for egne synspunkter og tar ulike perspektiver. Bruker fagterminologi.
4		<ul style="list-style-type: none">Tilpasser verbalspråk, andre ressurser og virkemidler til formål, situasjon og tilhørere.Reflekterer over faglige emner og prosesser. Bruker nyansert fagterminologi i lengre utgreiinger.	<ul style="list-style-type: none">Tilpasser verbalspråk, andre ressurser og virkemidler til formål, situasjon og tilhørere.Reflekterer over faglige emner og prosesser. Bruker nyansert fagterminologi i lengre utgreiinger.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

		Bygger opp saklig argumentasjon.	Bygger opp saklig argumentasjon.
5			<ul style="list-style-type: none"> • Bruker verbalspråk, andre ressurser og virkemidler selvstendig og kritisk. • Drøfter komplekse faglige emner og prosesser med presis fagterminologi. Bygger opp en helhetlig argumentasjon.

Samtale

Nivå	1.- 4. trinn	5.- 7. trinn	8. - 10. trinn
1-2	<ul style="list-style-type: none"> • Tar ordet etter tur i samtaler og gir tilbakemeldinger. Gjengir innhold med egne ord og stiller oppklarende spørsmål. • Følger opp innspill fra andre i faglige samtaler. Stiller oppklarende og utdypende spørsmål. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tar ordet etter tur i samtaler og gir tilbakemeldinger. Gjengir innhold med egne ord og stiller oppklarende spørsmål. • Følger opp innspill fra andre i faglige samtaler. Stiller oppklarende og utdypende spørsmål. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tar ordet etter tur i samtaler og gir tilbakemeldinger. Gjengir innhold med egne ord og stiller oppklarende spørsmål. • Følger opp innspill fra andre i faglige samtaler. Stiller oppklarende og utdypende spørsmål.
3		<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikler innspill fra andre og fremmer egne meninger aktivt. Støtter seg på andre og utnytter egne erfaringer i faglig arbeid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Videreutvikler innspill fra andre og fremmer egne meninger aktivt. Støtter seg på andre og utnytter egne erfaringer i faglig arbeid.
4		<ul style="list-style-type: none"> • Driver samtalen framover gjennom relevante innspill. Utveksler erfaringer og kunnskap og skaper mening i faglige fellesskap. 	<ul style="list-style-type: none"> • Driver samtalen framover gjennom relevante innspill. Utveksler erfaringer og kunnskap og skaper mening i faglige fellesskap.
5			<ul style="list-style-type: none"> • Gir respons og samtaler fleksibelt og effektivt i ulike faglige roller og situasjoner. Vurderer egen forståelse og velger relevante strategier.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

1.2. LK 06. Muntlige ferdigheter i fag

[«Prinsipp for opplæringa»](#) i tillegg til [generell del](#) i læreplanen, sier noe om rammene for arbeidet med muntlige ferdigheter og kompetansemålene i fag. Med «kompetanse» menes «evnen til å løse oppgaver og mestre komplekse utfordringer» (Udir.no). Kompetanse vises i konkrete situasjoner ved å anvende kunnskaper og ferdigheter. *Muntlig kompetanse har altså med det å skape mening gjennom å lytte, tale og samtale i ulike fag og situasjoner å gjøre.*

Naturfag

Muntlige ferdigheter i naturfag er å lytte, tale og samtale for å beskrive, dele og utvikle kunnskap med naturfaglig innhold som er knyttet til observasjoner og erfaringer. Det innebærer å bruke naturfaglige begreper for å formidle kunnskap, formulere spørsmål, argumenter og forklaringer. Videre innebærer det å tilpasse uttrykksform, begreper og eksempler til formål og mottakere. Utviklingen av muntlige ferdigheter i naturfag går fra å kunne lytte og samtale om opplevelser og observasjoner til å kunne presentere og diskutere stadig mer komplekse emner. Dette innebærer i økende grad å kunne bruke naturfaglige begreper til å uttrykke forståelse, til å ha egne vurderinger og til å delta i faglige diskusjoner.

Norsk

Muntlige ferdigheter i norsk er å skape mening gjennom å lytte, samtale og tale, og tilpasse språket til formål og mottaker. Norskfaget har et særlig ansvar for å utvikle elevenes evne til å mestre ulike muntlige kommunikasjonssituasjoner og kunne planlegge og framføre muntlige presentasjoner av ulik art. Utviklingen av muntlige ferdigheter i norskfaget forutsetter systematisk arbeid med ulike muntlige sjangere og strategier i stadig mer komplekse lytte- og talesituasjoner. Det innebærer å tilegne seg fagkunnskap ved å lytte aktivt og å forstå og å bruke det muntlige språket stadig mer nyansert og presist i samtale om norskfaglige emner, problemstillinger og tekster av økende omfang og kompleksitet.

Engelsk

Muntlige ferdigheter i engelsk er å kunne lytte, tale og samhandle ved å bruke det engelske språket. Det betyr å vurdere og tilpasse uttrykksmåter til formål, mottaker og situasjon. Det innebærer videre å lære om sosiale konvensjoner og omgangsformer i engelskspråklige land og i internasjonale kontekster. Utvikling av muntlige ferdigheter i engelsk innebærer å bruke det muntlige språket gradvis mer presist og nyansert i samtaler og i andre typer muntlig kommunikasjon. Videre innebærer det å lytte til, forstå og drøfte forskjellige emner og problemstillinger for å tilegne seg fagkunnskap. Det innebærer også å kunne forstå varianter av muntlig engelsk fra forskjellige deler av verden.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

KRLE

Å kunne uttrykke seg muntlig i KRLE innebærer å bruke talespråket til å kommunisere og forklare religioner og livssyn, etikk og filosofi. Muntlige ferdigheter som samtale, dialog, fortelling og utgreiing er midler til undring, refleksjon og argumentasjon. I faget legges det stor vekt på fortellingen som muntlig uttrykk.

Matematikk

Munnlege ferdigheiter i matematikk inneber å skape mening gjennom å lytte, tale og samtale om matematikk. Det inneber å gjere seg opp ei mening, stille spørsmål og argumentere ved hjelp av både eit uformelt språk, presis fagterminologi og omgrepsbruk. Det vil seie å vere med i samtalar, kommunisere idear og drøfte matematiske problem, løysingar og strategiar med andre. Utvikling i munnlege ferdigheiter i matematikk går frå å delta i samtalar om matematikk til å presentere og drøfte komplekse faglege emne. Vidare går utviklinga frå å bruke eit enkelt matematisk språk til å bruke presis fagterminologi og uttrykksmåte og presise omgrep.

Samfunnsfag

Munnlege ferdigheiter i samfunnsfag inneber å kunne forstå, beskrive, samanlikne og analysere kjelder og problemstillingar ved å bruke fakta, teoriar, definisjonar og fagomgrep i innlegg, presentasjonar og meningsytringar. Munnlege ferdigheiter handlar òg om å lytte til, vurdere, gje respons på og vidareutvikle innspel frå andre. Utvikling av munnlege ferdigheiter i samfunnsfag går frå å lytte til og uttrykkje meningar i enkle munnlege tekstar til å ytre seg med grunngeve synsmåtar og lytte til andre med fagleg tryggleik. Munnlege ferdigheiter i samfunnsfag blir oppøvde i ein prosess som begynner med refererande ytringar, ofte av personleg karakter, og blir utvikla til fagrelevante og fagspesifikke tankerekkje med aukande grad av argumentasjon, drøfting og presis bruk av fagomgrep. Forståing for ulike syn, evne til perspektivtaking og evne til å uttrykkje usemje sakleg og med vørndnad for andre oppfatningar er òg ein del av munnlege ferdigheiter.

KRØ

Munnleg ferdigheit i kroppsøving inneber å skape mening gjennom å lytte, tale og samtale. Det inneber mellom anna å kunne formidle inntrykk og opplevingar frå ulike aktivitetar. Ein uttrykkjer seg munnleg i utforminga av reglar for leik, ulike typar spel og anna samhandling. Det betyr å kunne lytte til andre og gi respons og vere bevisst på mottakaren når ein snakkar. Evne til munnleg formidling er òg nødvendig når ein skal vere med å organisere aktivitetar.

Gå til [læreplanene for arbeidslivsfag](#) og [valgfag og fremmedspråk](#) for å finne beskrivelsen av muntlige ferdigheter innenfor disse fagene.

2. Lokal plan for muntlige ferdigheter

Formålet med en lokal plan i muntlige ferdigheter er at den igjennom et systematisk fokus på utvikling av muntlige ferdigheter skal bidra til økt faglig og sosialt læringsutbytte for elevene. Utvikling av muntlige ferdigheter er en forutsetning for livslang læring og for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnsliv på en reflektert og kritisk måte. Den lokale planen for muntlige ferdigheter skal finnes igjen i **fagplanene**, jevnfør prinsippet om at arbeidet med grunnleggende ferdigheter skal skje på fagets premisser. En lokal muntligplanen blir en «sjekklister» som viser hvordan skolen samlet sett systematisk jobber med tema og progresjon innfor muntlige ferdigheter. Planen bør utvikles av og være forpliktende for et samlet kollegium.

2.1. Lokal plan

Eksempel på mal som kan brukes til lokalt arbeid med læreplaner for fag i langt og mellomlangt tidsspenn (fra Udir.no)

Malen under kan brukes som et utgangspunkt for å jobbe med fag. Fag: norsk/ engelsk/ matematikk/ KRLE/ samfunnsfag/ naturfag/ fremmedspråk/ kuh/ krø/ m&h/ valgfag. (Her : naturfag på 1. og 2. trinn)					
Trinn: Den lokale læreplanen for faget må: - ses i sammenheng med aktuelle trinn - sikre at skolen jobber med alle kompetansemålene i faget - synliggjøre en progresjon i faget på trinnet og på tvers av trinn					
Aktuelle elementer fra Generell del og Prinsipper for opplæringen som bør inkluderes i arbeidet med faget: -«Det miljøbevisste mennesket» og «Vitskapeleg arbeidsmåte og aktive elevar» - Motivasjon for læring og læringsstrategiar					
Kompetanse i faget og kompetansemål:	Ev. læringsmål eller kriterier på veien mot kompetansemålet (beskrivelse av hva som kreves av et spesifikt arbeid eller en oppgave)	Grunnleggende ferdigheter i faget (muntlighet):	Arbeidsmåter, innhold, valg og tilpasset opplæring egnet til å nå kompetansemålene:	Underveisvurdering:	Kjennetegn på høy måloppnåelse av kompetansemål:

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

<ul style="list-style-type: none">• <i>stille spørsmål, samtale</i> og filosofere rundt naturopplevelser og menneskets plass i naturen	<ul style="list-style-type: none">• Stiller <i>relevante spørsmål</i> om menneskets plass i naturen, og <i>svarer</i> på spørsmål fra andre med <i>forklaringer</i>•	Muntlighet: Stille spørsmål, lytte og samtale	Stillasbygging ved hjelp av <i>strukturert samtale</i> eller <i>utforskende samtale</i> *. Lærer modellerer spørsmålsstillinger. <i>No hands classroom: tenk – par- del.</i> Sokratisk samtale Småskrivning	Kort perspektiv. Kriterier for «lytte», «samtale», «spørsmål». Vurdering som del av dialogene	<ul style="list-style-type: none">• Tar ordet etter tur i samtaler og gir saklige tilbakemeldinger. Gjengir innhold med egne ord og stiller oppklarende spørsmål.• Følger opp innspill fra andre i faglige samtaler.
--	---	---	--	---	---

*Utforskende samtale. Samtale om ting en ikke er sikker på der målet er å komme til større klarhet og forståelse. Børresen m.fl., 2012:163

Eksempel 2. Mal som kan brukes i planleggingen av opplæring i fag med utgangspunkt i grunnleggende ferdigheter i kort og mellomlangt tidsspenn

Revidere og forbedre eksisterende aktiviteter med utgangspunkt i grunnleggende ferdigheter				
Opprinnelig aktivitet: Tema: Les s.7 til s. 7 Gjør oppgave 1-4, s. x (blå) eller 5-7, s. y (rød). (Mål):		Den endrede aktiviteten: Hvordan kan læreren endre aktiviteten for å styrke arbeidet med grunnleggende ferdigheter? Fyll ut rubrikkene under. Kompetansemål: Formuler en "autentisk oppgave" Legg til forslag med før- under- og etterstrategier i gruf som er hensiktsmessige i forhold til kompetansen som utvikles (f.eks. "gjøre rede for", "drøft", "presenter"). Vurdering for læring i hele prosessen:		
Skrive	Lese	Muntlige ferdigheter	Digitale ferdigheter	Regning
Før:				
Under:				
Etter:				

2.2. Vurdering av muntlige ferdigheter

Vurderingen av muntlige ferdigheter i fag vil både være summative og formative i det tiårige skoleløpet, og skillett mellom formativ og summativ vurdering er ikke alltid tydelig. Formålet med underveisvurderingen er at den skal være læringsfremmende. Etter det tiårige skoleløpet skal elevene få sluttvurdering i form av standpunktskarakter i norsk muntlig og engelsk muntlig, samt at de kommer opp til muntlig eksamen i enten KRLE, samfunnsfag, matematikk, naturfag, norsk, arbeidslivsfag, engelsk eller fremmedspråk. De muntlige ferdighetene inngår i vurderingen av fagkompetansen. Til muntlig eksamen skal elevene presentere fagstoff muntlig og delta i en fagsamtale.

Underveisvurderingen av muntlige ferdigheter bør gjøres løpende i henhold til **prinsippene for god underveisvurdering**: at elevene lærer best når de forstår hva de skal lære og hva som forventes av dem, at de får tilbakemeldinger om kvaliteten på arbeidet og prestasjonen sin, at de får råd om hvordan de kan forbedre seg, og at de er involvert i egen læring blant annet ved å vurdere eget arbeid og utvikling. Matrisene for «lytte», «tale» og «samtale» over (s. 4-7) gir en pekepinn på mestringsmål og hva som forventes av elevene på ulike nivå. Vurderingsarbeidet inngår som et fast element i utviklingen av de muntlige ferdighetene, og kan tenkes inn i kort, mellomlangt og langt perspektiv. Vurderingsarbeidet i muntlige ferdigheter gir mulighet for rask og konkret respons med råd om hvordan elevene skal forbedre seg og at de selv deltar i vurderingen av egne ferdigheter.

3. Eksempler på eksplisitt undervisning i muntlighet

Talestrategier

Innenfor språkfilosofien snakker en om «talehandlinger» – det at en *gjør* noe når en taler. En kan for eksempel *drøfte, love noe, forklare, informere, erklære, gjenfortelle, vurdere, overtale* osv. Å tale strategisk (retorikk), handler om å velge riktig strategi for på en effektiv måte å kommunisere noe, dvs. å «*finne fram til, ordne, formulere, huske og til slutt framføre det en har på hjertet slik at andre lytter og tar ordene til seg*» (Penne og Hertzberg, 2011: 70). Her følger noen eksempler på hvordan det kan jobbes i fag med å framføre ulike muntlige tekster strategisk.

Øvelsene er knyttet til fag, men det *bør* gjøres klart for elevene at hensikten med undervisningen er å trene på muntlige ferdigheter i faget, og at ulike fag krever ulike muntlige strategier. Utgangspunktet for øvelsene er de muntlige ferdighetene det skal øves på. Det er flytende overganger mellom lytte, tale og samtale - og andre ferdigheter! I undervisningssammenheng kan det likevel være hensiktsmessig å skille mellom ulike ferdigheter for å holde fokus på hvilken muntlig ferdighet det øves på.

3.1. Lytte

- Lytte etter relevant informasjon
- Skille mening og fakta
- Tolke konkurrerende info
- Skille informasjon fra argumentasjon
- Lytte til andre ressurser, f.eks. elementer av ikke-verbal kommunikasjon

Alle fag

Ikke-verbal kommunikasjon

To arbeider sammen. En forteller noe hun har gjort eller opplevd (inntil 4 min), mens den andre diskret (ikke-verbalt) viser manglende eller liten interesse. Etter endt økt diskuterer parene hvordan den ikke-verbale kommunikasjonen virker. Gjenta øvelsen, men nå veldig interessert. Hvordan virker dette? Eleven

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

skriver en kort refleksjonslogg (inntil ½ side). Alle må vite på forhånd at det øves på ikke-verbal kommunikasjon.

Rollespill i gruppe

To elever skal formidle noe til ei gruppe, f.eks. hvordan en matoppskrift skal tilberedes. Lytterne formidler diskret kjedsomhet (ikke åpenlyst og demonstrativt). Samtal kort om med utgangspunkt i talernes opplevelse etterpå. Alle må vite på forhånd at det øves på ikke-verbal kommunikasjon.

Lytterens versjon av et faglig emne

Forberedelser: Taleren skal snakke om et fagstoff som elevgruppa ennå ikke har lest og jobbet med. Prøv å formidle stoffet så klart at gruppa husker og forstår. Gruppa må først ha diskutert hvordan den enkelte best kan huske å forstå hva som sies og hvordan ting kan sies for at gruppa best skal kunne huske, jfr. læringsstrategier. Sett opp kriterier i plenum. Hver lytter i gruppa gjenforteller hva hun/ han husker. Gruppa diskuterer i plenum hvorfor det var lett å huske, eventuelt hva både lytter og taler kan gjøre for å få fram budskapet bedre (jfr. «to stjerner og et ønske»). Fokus blir både på hvordan det skal lyttes og lærers og hvordan det kan formidles for at andre skal lytte og lære.

Språkfag (kilde: Fremmedspråksenteret)

Kryss linja – «Jumping the line». Ta stilling til påstand på engelsk/ fremmedspråk

Kort beskrivelse av og mål for aktiviteten.

I denne aktiviteten får elevene testet ut sin lytteforståelse og vist sine kunnskaper innen ett eller flere tema. Elevene **skal ta stilling** til påstander som fremsies muntlig på målspråket av lærer eller en medelev ved å hoppe til den ene eller andre siden av en markert/tenkt linje. Aktuelle temaer kan være grammatiske momenter, kulturelle aspekter eller ord og uttrykk. Jo høyere nivå, jo mer komplekse kan påstandene være.

Forslag til gjennomføring:

Elevene står langs en tenkt/markert linje. Høyre side av linjen står for «sant», den venstre for «usant».

1. Når aktiviteten starter, står alle elever midt på linjen.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

2. Lærer eller en elev kommer med en påstand, og elevene må ta stilling til om denne er sann eller usann ved å hoppe til høyre («sant») eller venstre («usant»). Og slik hopper elevene fra den ene eller andre siden etter hvert som lærer/elev kommer med nye påstander.

Det kan gjerne gå på omgang hvem som kommer med påstandene, slik at alle elever får prøvd ut begge roller. Hvis man vil, kan man legge inn regler for om man går ut av leken/må stå over noen runder hvis man hopper feil, lage et poengsystem for flest riktige osv.

Jumping the line er en felles, lekpreget aktivitet hvor elevene må oppfatte, analysere og reagere raskt på den informasjon de mottar. Læring gjennom lek og bevegelse kan bidra til at man husker ord og grammatiske strukturer bedre, og for mange virker det stimulerende og motiverende. Aktiviteten er fleksibel og kan lett tilpasses konkrete tema og ulike språknivå.

Forberedelser

Lærer og/eller elever:

- forberede påstander
- ulike elevpar/grupper kan forberede påstander innen samme eller forskjellige tema

Tegne etter muntlige instruksjoner (i plenum)

Muntlige ferdigheter i engelsk og fremmedspråk

Kort beskrivelse av og mål for aktiviteten.

Ved hjelp av muntlige instruksjoner fra de andre elevene skal én elev tegne en tegning på tavla. Det språklige utbyttet går på at eleven må **oppfatte** hva de andre sier (oppøving av lytteforståelse), mens resten av elevene **gir instruksjoner** på målspråket (trening av muntlig produksjon). Elevene styrer aktiviteten selv: Det er de som på forhånd blir enige om hva som skal tegnes og hvilke og hvordan instruksjoner gis. Måten de gir instruksene på er avgjørende for om eleven vil oppnå målet, det vil si om hun/han ender opp med en tegning slik den var tenkt.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

Forslag til gjennomføring:

1. Én elev blir utpekt som den som skal tegne og går ut av klasserommet.
2. En annen elev får i oppdrag å tegne en tegning på tavlen = "fasit". Det bør være noe som elevene har jobbet med terminologien til tidligere (landskap, personer, dyr, osv.).
3. Resten av elevene kopierer tegningen i kladdebøkene sine. Elevene diskuterer kort hvilke instruksjoner de skal gi. Deretter lukker de kladdebøkene sine, evt. visker tegningen ut.
4. Eleven på gangen ropes inn i klasserommet og skal nå tegne på tavlen etter instruksjon fra sine klassekamerater.
5. Tegningen må være så nært opp mot originalen som mulig for at den skal "godkjennes".

Om tegningen har avvik i sammenligning med originalen, kan man i etterkant også diskutere hva som eventuelt (språklig: valg av ord, nøyaktighet i instruksene, osv.) skulle til for at tegningene skulle blitt mer like.

Aktiviteten kan også gjennomføres i par eller mindre grupper – slik at muntlig deltagelse ("instruks-bidrag") fra flere sikres. På høyere språknivå kan utgangspunktet være en tegning som krever mer komplekse beskrivelser/instruksjoner.

Andre undervisningsopplegg: [Ansiktsuttrykk og sinnsstemninger](#), [simulere en kort telefonsamtale](#), [bingo](#), [løpediktat](#), [pardiktat](#), [tallspill](#)

3.2. Tale

- Kombinere informasjon fra muntlige tekster
- Variere stemme, tempo, ordvalg
- Bruke informasjon
- Fortelle
- Beskrive
- Greie ut

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

- Tilpasse til målgruppe
- Reflektere (i tale) over tema
- Drøfte
- Bygge opp saklig argumentasjon
- Stille spørsmål

Alle fag

Den gylne hånd og lekser

«Den gylne hånd» er knyttet til minneteknikker og framføringer i diskusjoner og foredrag, og kan øves på i alle fag.

Fokuset er på å velge det vesentligste når noe skal framføres. «Den gylne hånd» har tre deler, innledning, hoveddel og slutt, og teknikken støtter seg på «tretallsloven»: Framføringen har tre deler (innledning, hoveddel og slutt), og i framføringen skal tre «momenter», punkter en skal snakke om, gjøres tydelig. Bruk gjerne «fingertrikset» («den gylne hånd»): tommelfingeren er innledningen som skal fange tilhørers interesse. Pekefingeren er første moment som skal forklare, illustrere eller eksemplifisere saken, langfingeren er andre moment som skal forklare, illustrere eller eksemplifisere saken, ringfingeren er tredje moment som skal forklare, illustrere eller eksemplifisere saken og lillefingeren er avslutningen hvor det viktigste gjentas, helst med innsikten eller det viktigste poenget til slutt.

1. Velg en egnet tekst som tar opp det temaet det jobbes med i faget. Teksten kan være informativ eller argumenterende, men den bør være så omfattende at eleven kan trekke ut minst tre momenter fra den
2. Elevene leser teksten hjemme med formålet at de skal presentere den for en læringspartner på skolen. Eleven skal forberede en *innledning* der de får fram hva det viktigste i den leste teksten er. Så skal de trekke fram tre *momenter* fra teksten som illustrere, eksemplifiserer eller forklarer teksten. Til slutt skal de oppsummere hovedinnholdet og trekke fram hovedpoenget med teksten. Utstyr helst elevene med en «taleramme», dvs. setninger som innleder det de skal si for hver del av presentasjonen (*Innledningsvis vil jeg presentere... For det første...., for det andre,... , for det tredje... Til slutt*)
3. På skolen framfører eleven for hverandre vekselvis. Læreren går rundt og lytter. Elevene vurder først selv hva de synes de har fått til, og læringspartneren stiller eventuelt oppklarende spørsmål, før hun uttrykker om hun har forstått budskapet eller ikke.

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

4. Læreren leder en refleksjon i plenum som tydeliggjør formålet med øvelsen: memorering av muntlige tekster og viktige poenger i disse, og inviterer elevene inn til refleksjoner omkring egen læring.

Språkfag (kilde: [Fremmedspråksenteret](#))

Tungekrøll

Muntlige ferdigheter i engelsk og fremmedspråk

Kort beskrivelse av og mål for aktiviteten.

En "tungekrøll" er en setning eller strofe som inneholder ord med lyder det er utfordrende å uttale. Gjennom «tungekrøll-øvelser» kan elevene jobbe målrettet med **uttale av enkeltlyder** og ulike lydkombinasjoner på en løs og humoristisk måte, noe som kan gjøre læringen enklere og mer effektiv.

Det finnes korte, enkle «tungekrøller» på de ulike språkene, etter hvert kan man benytte mer krevende «tungekrøll»-øvelser. Det forutsettes at man har øvd på lydene på forhånd. Artikulasjonsøvelser av denne typen kan brukes til å starte eller avslutte timen, bryte opp undervisningen, eller inngå i et større undervisningsopplegg omkring uttale. Etter hvert kan elevene også lage «tungekrøller» for hverandre.

Forberedelser

Lærer:

- finne og velge (eventuelt lage) "tungekrøller" i henhold til lyder/lydkombinasjoner man vil jobbe med

Elever:

- lage «tungekrøller» for hverandre

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

Andre undervisningsopplegg i språkfag: [Idiomatiske uttrykk](#), [tallspill](#), [forklare og gjette ord](#)

Alle fag

Bryt isen! Improviser to-minutts foredrag. Å foredra.

Skriv temaer på ulike lapper, f.eks. «film», «shopping», «trær» osv. Eleven skal trekk lapp en og en, og deretter improvisere et **foredrag** på to minutter.

Hensikten er å «ufarliggjøre» det å stå foran elevgruppa og snakke. Det som sies er uvesentlig.

3.3. Samtale

- Ta ordet etter tur
- Gi tilbakemelding/ svar
- Følge opp et tema
- Utvikle et tema (som andre har tatt opp)

Alle fag

Ta ordet etter tur

Bestemme samtaleregler (ta ordet etter tur, uttrykke egne meninger, følge opp et tema, være saklig)

Hva slags regler må vi ha for å få til en god samtale?

Elevene skriver ned 1- 3 forslag til samtaleregler. Forslagene skrives på tavla. Hver elev fullfører så følgende setninger enkeltvis med læringspartner. Plenumsrunde til slutt.

- Jeg synes forslag nr... er nødvendig, fordi....; og jeg tror ikke forslag nr. ... er nødvendig, fordi....

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

Eksempler fra språkfag, men som kan tilpasses andre fag (kilde: Fremmedspråksenteret)

Har du andre halvdel av bildet mitt? (svare på spørsmål, følge opp og utvikle tema,)

Kort beskrivelse av og mål for aktiviteten.

Dette er en aktivitet der elevene skal gå rundt i klasserommet og **etterspørre informasjon**. Et bilde er delt i to på langs. Hver elev får utdelt en halvdel. Ved å spørre seg fram på målspråket skal han/hun finne frem til medeleven som har den andre halvdel. Når alle elevene har funnet sin partner, setter fire elever seg sammen med to bilder. Innad i gruppen lager de så to dialoger der personene på bildene deltar. De må ta hensyn til personenes alder og utseende i utformingen av dialogen.

Bildene som brukes bør illustrere temaer elevene har jobbet med (f.eks. beskrivelse av personer). På høyere nivå kan man velge illustrasjoner som krever mer avanserte beskrivelser.

I denne aktiviteten blir alle elevene aktivisert samtidig, og muntlige ferdigheter som interaksjon (vekselvis lytteforståelse og muntlig produksjon) øves. Elevene trenes i samarbeidslæring når de skaper dialoger innad i gruppen. Aktivitetene inviterer til øving av ord og setningsstrukturer (beskrivende og spørrende), samt man får et inntrykk av elevenes aktive vokabular.

I tillegg får de tatt i bruk sine kreative evner når de utformer de to dialogene. Elever og lærer kan bli enige om eventuell fremføringsform.

Forberedelser

Lærer:

Finne bilder som passer elevenes ferdighetsnivå og klippe dem i to like store deler. Hvis man velger bilder av personer bør disse variere i alder og utseende slik at man får nok variasjon i spørsmål og dialoger

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

Andre undervisningsopplegg i språkfag, men som kan være relevante også for andre fag: [speed dating](#), [spontansamtale rundt meny](#), [rollespill med rollekort](#), [rommet ditt](#), [hvem skal ut?](#), [biathlon](#), [sportsinteressert turist](#)

3.4. Lytte, tale samtale

Flere forslag til undervisningsopplegg som kan tilpasses alle fag (fra Fjørtoft, 2014):

- **Linjerespons.** Elevene står på linje ved siden av hverandre. Viktig at de ikke ser på hverandre. Lærer og elev kommenterer utkastet. Trener på lytteferdigheter og det å gi respons på en konstruktiv måte
- **Akvarium.** To ringer hvor den ytterste elevringen observerer samtaler mellom elevene som sitter i ringen. Ytre ring stiller spørsmål til det de har hørt under samtalen. Hyppige skifter i rollene. Øve på lytte, tale, forberede seg og ta ordet.
- **Taler og formelle oplesninger.** Øve på framføringer
- **Høyttenkning (strategi).** Læreren modellerer strategien: 1) Identifiser vanskelig tekstparti 2) Les om igjen for å se etter om noe er misforstått 3) Reflekter over det leste og søk alternative forklaringer. Strategi for å finne mulige alternative tolkninger av tekstpartiet. 4) Søk informasjon utenfor teksten som leses for å oppklare et dilemma
- **Lage egne spørsmål til en tekst** (muntlig eller skriftlig). Egnert til egenvurdering. Spørreord: hvem, hva, hvor, når, hvorfor, hvordan eller fraser som: Hvordan kan det ha seg...? Hva er hovedideen i ...?
- **«Besserwisser»** (Bedreviteren). Elevene inntar ekspertrollen overfor hverandre når de har jobbet med et tema. Øvelse i å stille spørsmål og svare faglig, jf. fagsamtale
- **Muntlig gjenfortelling.** Lærervurdering og elevens selvurdering.
- **Gjensidig utspørring.** Spørsmålsrunde i forhold til lest (eller muntlig) tekst. Tekst leses (opp), lærer stopper og ber elevene stille spørsmål til læreren

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

(om teksten)

- **Utgangsbillett (muntlig).** Elevene må svare på et eller flere spørsmål til læringsøkten før de kan forlate undervisningen: **a)** Dokumentere læring: De tre viktigste tingene jeg lærte i dag er....; I dag endret jeg oppfatningen min av....; Hvis jeg skal fortelle noen hva jeg har lært i dag, så vil jeg si... **b)** Læringsprosessen: jeg har et spørsmål til noe som skjedde i timen i dag: jeg lurer på...? Jeg ble forvirret av ... Det jeg ønsker å lære nå er....**c)** Spørsmål til vurderingen av hvor god undervisningen var: Det som hjalp meg i undervisningen i dag var...; det som hjalp meg med å holde oppmerksomheten i dag var...; Noe som ikke hjalp meg til å lære i dag

3.5. Flerspråklige/ minoritetsspråklige. Lytte, tale samtale

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring ([NAFO](#)) har utarbeidet «[ti prinsipper for god andrespråksinnlæring](#)». Her finnes gode råd for andrespråksinnlæringen generelt, men også for utviklingen av muntlige ferdigheter hos flerspråklige elever.

Diskusjonssgrunnlag

Lokalt læreplanarbeid. Muntlige ferdigheter. Trondheim kommune

Litteratur

- Børresen, B. Grimnes, L. og Svenkerud, S. (2012). *Muntlig kompetanse*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fjørtoft, H. (2009). *Effektiv planlegging og vurdering*. Bergen: Fagbokforlaget
- Fjørtoft, H. (2014). *Norskdidaktikk*. Bergen: Fagbokforlaget/ LNU
- Penne, S. og Hertzberg, F. (2011). *Muntlige tekster i klasserommet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skovhold, K. (red.). (2014). *Innføring i grunnleggende ferdigheter. Praktisk arbeid på fagenes premisser*. Oslo: Cappelen

Nettressurser:

[LK06](#)

[Skedsmo kommune](#) (Eksempel på lokal plan i muntlige ferdigheter)

[Fremmedspråksenteret.no](#)

[Lesesenteret.no](#)

[Skrivesenteret.no](#)

[Matematikkenteret.no](#)

[NAFO](#)

[Nynorsksenteret.no](#) ; [ungdomsskolen](#)

[Naturfagsenteret.no](#)

Diskusjonsgrunnlag

«Muntligplanleggeren»²

MÅL	FØR	UNDER	ETTER
<p>Elevens læringsutbytte:</p> <p>Kunnskap Forståelse Ferdigheter</p> <p>i praktiske situasjoner og oppgaveløsning</p>	<p>Brainstorming Begrepsavklaringer Film/ skreven tekst/ musikk/ opplest tekst Modellere (lærer): lytte, tale, samtale Praktiske øvelser, jf. stillasbygging Målformuleringer Vurdering av ståsted</p>	<p>Lytte Arbeid med ord og begreper Høytenkning Lage egne spørsmål Stille spørsmål Svare på spørsmål Oppsummere Tilbakemeldinger i prosessen</p>	<p>Vurdere elevenes kompetanse og gi feedback på muntlige produkter:</p> <p>Dialogkafe Taler Diskusjoner Dramatiseringer DST (Digital historiefortelling) Muntlige framføringer (fagsamtaler, undersøkende- eller filosofiske samtaler)</p>

² Inspirert av «[Leseplanleggjaren](#)», Lesesenteret, UiS

«Muntligplanleggeren for læreren»

MÅL	ETTER MUNTlighET	UNDER MUNTlighET	FØR MUNTlighET
<p>Er målene for muntlighet knyttet til LK06?</p> <ul style="list-style-type: none">• Konkrete kompetansemål i fag?• Muntlighet som grunnleggende ferdighet?• Den generelle delen av LK06?• Prinsippene for opplæringen?• Er det sammenheng mellom tekstvalget, arbeidsmåtene og vurderingen underveis?• På hvilken måte er muntligundervisningen forankret i teorier om muntligopplæring?	<p>Hvordan skal elevene få vise hva de har lært?</p> <ul style="list-style-type: none">• Muntlige framføringer?• «Skriftlig-muntlig»?• Sammensatt tekst?• Alene eller sammen med andre? <p>Hvilke stillaser må bygges for at elevene skal kunne vise muntlig kompetanse?</p> <p>Har elevene selv vært med på å utforme vurderingskriterier?</p> <p>Når og på hvilken måte skal de få feedback?</p>	<p>Hvordan legger du til rette for at elevene skal forstå og anvende den muntlige teksten de hører eller leser?</p> <ul style="list-style-type: none">• Talebestillinger?• Talestrategier?• Arbeid med begreper?	<p>Hvordan legger du til rette for at elevene kan:</p> <ul style="list-style-type: none">• Være motiverte og engasjerte?• Kartlegge eget faglig ståsted?• Aktivere og bygge på bakgrunnskunnskaper?• Orienterer seg i den muntlige teksten?• Se kunnskapen de skal tilegne seg i en større sammenheng?